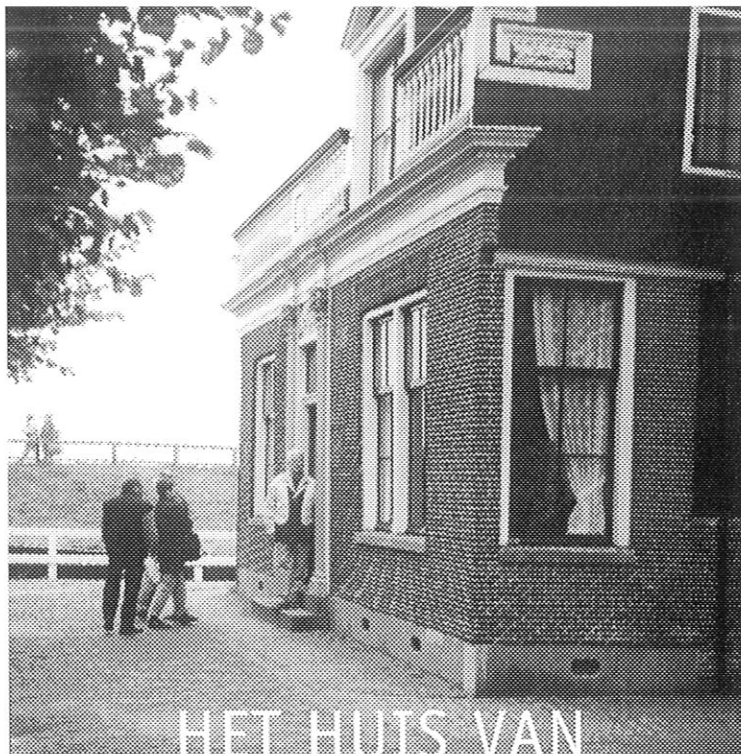

Vis A Vis

MEDEDELINGEN VAN DE STICHTING FAMILIE VIS VAN ZAANDIJK

HET HUIS VAN

JAN MARINUS VIS

45

In dit nummer:

- 382 Huis Jan Marinus Vis
- 384 'Goedejaarsend' fout
- 386 Een uniek servies
- 387 Rijstlied
- 388 Laura Vis-Keijser
Bevrijding
- 389 Genealogie
Mededelingen

In het buitenmuseum van het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen staat het huis van Jan Marinus Vis. Het is afkomstig uit Zaandijk (Lagedijk 156) en moest daar weg. Het is zorgvuldig herbouwd en het heeft in het buitenmuseum een mooie plaats aan de stadsgracht gekregen. Eigenlijk hoort dit huis in dit museum niet thuis, want het is een museum van de armoede en het gaat over wat zich vroeger rond de Zuiderzee allemaal afspeelde. Het huis uit Zaandijk, van hout met een stenen voorgevel, was de woning van welgestelde mensen. De verffabrikant Jan Marinus Vis en zijn vrouw Truus Vis - Duyvis besteedden veel aandacht aan de beide dochtertjes, Borie en Annie. Van deze familie is een groot aantal foto's bewaard gebleven. Deze zijn getoond op een tentoonstelling in het Zuiderzeemuseum. Ook is er een dagboek dat moeder Truus vanaf Bories geboorte in

De tuin van het huis van Jan Marinus in Enkhuizen

1894 over haar heeft bijgehouden. Het dagboek over het 8 jaar jongere zusje is waarschijnlijk verloren gegaan.

Truus begon in 1892 aan haar opleiding in het kinderziekenhuis in Rotterdam.. Zij was toen 29 jaar en had haar verloving verbroken. In 1894 trouwde zij toch met Jan Marinus, in 1893 had zij hem al bij een ziekte verzorgd. Dankzij haar opleiding kon zij in haar huwelijk moderne inzichten toepassen in haar gezinsleven. Zo kon zij in 1901 Borie relatief gemakkelijk door een tyfusaanval heen helpen. Maar in november 1905 stierf een zoontje op de avond van zijn geboorte. De gezondheid van het gezin bleef haar bezig houden. In 1925 publiceerde zij 'Wenken voor ziekenverpleging in eigen woning', in 1927 gevolgd door 'Wenken voor moeders bij kinderziekten'. Het gezin Vis was modern in de aandacht voor persoonlijke hygiëne. Het lijkt daarom geen toeval dat van deze familie niet een

poppenhuis, maar uitgerekend een badhuis bewaard is gebleven. Aan het Zuiderzeemuseum heeft mevrouw E.Schwippert, dochter van Annie Vis, dit fraaie stuk kinderspeelgoed geschonken. Borie is ook verpleegster geworden; vele jaren heeft zij in de wijkverpleging gewerkt, o.a. in Giethoorn, waar ik als jongen van een jaar of tien bij haar gelogeed heb, samen met mijn vader en moeder, broertje en zusje.

Het Zandijker huis heeft in Enkhuizen aanvankelijk als expositieruimte gefundeerd, maar thans zijn de vitrines verwijderd en is het ingericht naar de situatie van omstreeks 1900.

Piet Vis

Gedeeltelijk uit : Het Peperhuis, uitgave van het Zuiderzeemuseum.

HET ONTSTAAN VAN DE NAAM EN HET VERHAAL

'GOEDJAARSEND' FOUT

In de encyclopedie van de Zaanstreek staat: 'Goedjaarsend'. Gebruikelijke aanduiding voor een aanbouw aan een al bestaand woonhuis. In het verleden kwam het dikwijls voor dat de Zaanse zakenlieden na een winstgevend jaar hun woning verbouwden en uitbreidden. De bewijzen hiervan zijn nog te zien aan vele bewaard gebleven koopmanshuizen uit de 17e en 18e eeuw...' De bewijzen zijn nog te zien ja, de uitbreidingen zèlf. Maar of deze volgden na goede jaren, moet in archieven worden nagezocht. Gebeurde dat? En met welk resultaat?

FORTUNA

Allereerst over de ouderdom van de naam. In het 'Idioticon' van dr. Gerrit Jacob Boekenoogets 'De Zaanse Volkstaal' (1897) komt 'Goedjaarsend' niet voor, en evenmin in de artikelenreeks 'Van over het Y' uit 1869 en 1870 van Jb. Honig Jansz. Jr. Maar in de jeugdherinneringen van diens weduwe Neeltje Mulder staat over de huizen van welgestelden: '...was Fortuna gunstig of vermeerderde het gezin, dan werd er aangebouwd...' Zonder de

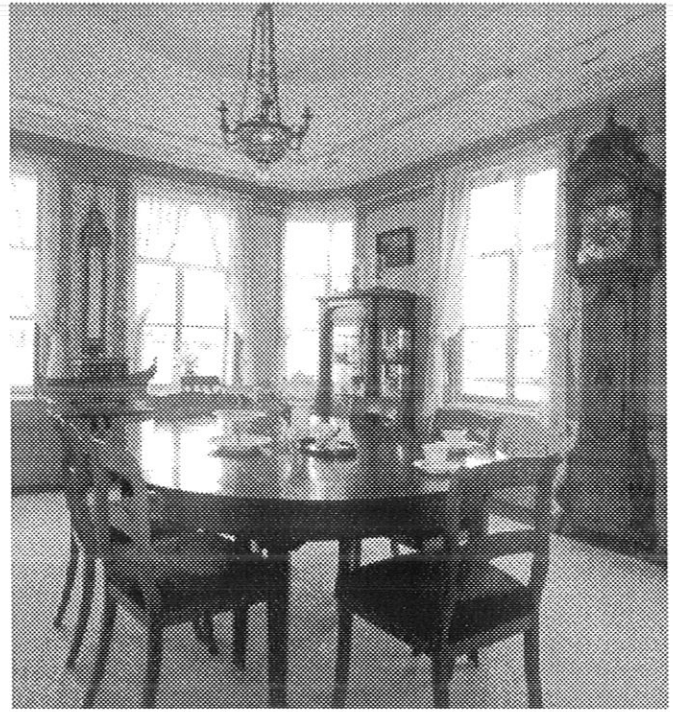
naam 'goedjaarsend' te gebruiken, verwees zij er wél naar. Haar boekje verscheen voor het eerst in 1912. Zo kan worden geconcludeerd dat het woord tussen 1897 en 1912 moet zijn ontstaan en gepubliceerd. Dit is dan ook het geval. In 1909 verscheen in het tijdschrift 'Het Huis - oud en nieuw' een kleine reeks artikelen van Gerrit Jan Honig onder de titel 'Van een Noord Hollandsch Dorp - Zaanwijk'. Deze drie artikelen werden korte tijd later als herdruk bij P. Out te Koog aan de Zaan uitgegeven. Hierin staat: 'Het behoeft geen betoog, dat juist door die vrijheid van bouwen, evenwel met behoud van het eigen karakteristiek in de bouworde, zich dat eigenaardige dorpsstype heeft gevormd, die het kunstminnend oog zoo aangenaam aandoet; daarentegen valt niet te ontkennen, dat door het uitbreiden van verschillende huizen, n.l. door het aanbrengen van bijna even groote gebouwen, doch van een nieuweren stijl de eenheid verbroken werd bij zulk een perceel. Deze percelen werden "goeiejaarshuizen" genoemd; bedoeling van deze benaming is natuurlijk, dat de koopman tot die ver-

Aanbouw na aanbouw, aan het Hazepad te Zaanwijk (voorheen Westzijde Zaandam)

Luchthuis Lagedijk 80 (Honig Breethuis) te Zaandijk.

Het luchthuis van het Honig Breethuis binnen, ingericht alsof het 1830 is.

grooting overging wanneer hij over zijn balans tevreden was.'

BETREURD

Nu herinner ik mij dat Gerrit Jan Honig - mijn grootvader - mij vele jaren na deze publicatie vertelde, dat hij betreurde dit woord 'goeiejaarshuis' te hebben gebruikt. Uit latere onderzoekingen was hem duidelijk geworden dat er een andere reden was om een huis uit te breiden. Later heb ik zelf vele archiefstukken onder ogen gehad die hier óók op wezen. Enkele voorbeelden:

Lagedijk 96, Zaandijk. In 1800 overleed Aris van der Ley, die zijn huis naliet aan zijn neef Jan van Vleuten. Deze liet het luchthuis vervangen door een nieuwe aanbouw van twee verdiepingen.

Lagedijk 80, Zaandijk, het Honig Breethuis. In 1828 overleed Grietje Nen, weduwe van Cornelis Breet. Hun zoon Jacob werd eigenaar van de woning en liet toen het luchthuis bouwen. Hoogstraat 16, Koog. Een zeventiende-eeuws pand met achttiende-eeuwse verbouwingen werd in 1860 voor de nieuwe, pasgetrouwde eigenaar Hendrik Honig Klaasz. voorzien van een nieuwe vleugel. Tien (goede) jaren later liet hij het oude huis geheel afbreken en een modern vierkant huis bouwen. De toen tien jaar oude luchthuisvleugel werd naar de Bloemgracht te Zaandam verplaatst en vandaar naar de Zaanse Schans.

Dubbele Buurt 10-12, Koog. Dit woonhuis uit

1686/'87 werd uitgebreid in 1722 met een korte vleugel en een luchthuis toen de dochter en schoonzoon van de bouwheer zich erin vestigden. In 1740 verlengde een volgende eigenaar de korte vleugel, en weer een volgende verbond deze in 1767 met een nieuwe vleugel, waarin het luchthuis uit 1722 werd opgenomen. Daarvoor werd het van z'n oorspronkelijke plek weggehaald; op de plaats ervan werd de keukenvleugel van het oude huis verlengd. Ook nadien werd bij elke eigendomswisseling verbouwd; het huis staat nu in het Nederlands Openlucht Museum te Arnhem.

Zowel voor uitbreidingen als verbouwingen van huizen in de Zaanstreek gold dat deze plaatsvonden bij een wisseling van eigenaar. Er volgt uit dat de aanduiding 'goeiejaarshuis' niet terecht is en niet gebruikt zou moeten worden. Hieraan kunt u óók denken wanneer u in de rondvaartboot vanaf de Zaanse Schans een tochtje maakt en u wordt gewezen op 'goedjaarsenden'. Van de twee bij Lagedijk 86 te Zaandijk werd het luchthuis met de bijenkorf gebouwd in 1916 en dat met de landende meeuw omstreeks 1965/'70, ter vervanging van een achttiende-eeuws luchthuis.

Simon Honig Jz

Met toestemming van de schrijver overgenomen uit het blad 'Zaans Erfgoed' van december 2004. De foto's zijn van Dirk Brand.

EEN UNIEK SERVIES

In het voormalige stadhuis van Zierikzee is een museum gevestigd. Mevrouw C.C.P. Kiewiet de Jonge-Ingeneeren (CVIaacb, zij stamt af van Cornelis Vis) heeft aan dit museum een compleet en uniek zeventiendelig koffie- en theeservies geschonken. Op de kannen zijn decoraties van vissersboten aangebracht. Waarschijnlijk zijn er verschillende van deze serviezen vervaardigd in Brussel in opdracht van De Nieuwe Visscherij, in 1818 opgericht om de visserij in Zierikzee nieuw leven in te blazen, wat niet gelukt is. In 1835 is De Nieuwe Visscherij weer opgeheven. Op elk kopje van het servies staat de naam van een schip, zoals bijv. De Kroonprins, Het Eiland

Schouwen, Zierikzeesch Welvaren en Stad Zierikzee. In totaal was men van plan twaalf schepen te bouwen. Maar de laatste twee, De Wisselvalligheid en De Doggersbank, zijn niet gebouwd, maar die twee namen staan wel op de kopjes, zodat geconcludeerd kan worden dat het servies (een z.g. scheepsservies) stamt uit één van de beginjaren van de onderneming. Een dergelijk servies is ook aanwezig in het Zeeuws Museum, maar daar is het niet compleet. Mevrouw Kiewiet de Jonge heeft haar servies, dat zij uit een erfenis heeft verkregen, altijd zuinig bewaard, in de wetenschap dat het iets heel bijzonders was.

RIJSTLIED

Roemt, eert en prijst
De blanke rijst
Het deeg'lijkste produkt
Voor arm en rijk een ware schat,
Die zuiv're voedingskracht bevat,
En de eer vermeld,
Van wie ze pelt,
Van Vis , thans zoo verrukt !

Zijn vrouw bewijst,
Dat blank, als rijst
Haar huwlijks liefde bleef ,
En Gerrit zelf dat bluf en wind ,
Geen Man kan maken van een kind ,
Schoon onze vrind
Alleen door wind
Zijn Wildemannen dreef

Met noeste vlijt
Was hij altijd
Aan 't pellen dag aan dag
De Java-Rijst of de Rangoon
Ook d' Arracan en de Saygoon
Pelde uit Bassein
Hij blank en fijn,
Zooals men 't nergens zag.

Zoo door de rijst
Die ieder prijst
Wou onze Vis mooi splint ,
Zaandijk is trotsch op zijn produkt
Waardoor hij geld in eere plukt ,
En wij, vol vuur
Drinken dit uur
Hem toe : veel rijst en wind !

Voer' rijk gelaân
Men schepen aan
Met kost' lijke Bassein
Blaas 't windje VISJES wieken bol ,
En raak daardoor zijn kas zoo vol ,
Dat, met veel zwier
Hij rentenier
In korten tijd moog' zijn

Zoolang men rijst
In Holland prijst ,
Blink' 's Bruigoms naam in eer
In 't ambt, door vaders vlijt, zoo schoon
Trede eenmaal ADRIAAN, zijn zoon ,
De rijst doe dien
Ook winsten zien ;
Vis's roem stijg' meer en meer.

Het Rijstlied is het echtpaar Gerrit Vis en Geertje Honigh toegezongen op hun zilveren bruiloftsfeest in 1869, op de wijs van het studentenlied 'Io Vivat'.

Gerrit was één van de jongste zonen van Jacob Vis en Aaltje van Bergen. Hij heeft aanvankelijk een medische studie gevolgd in Utrecht en is later koopman en pelder geworden in Zaandijk

met de molens De Jonge Wildeman en De Wildeman, vandaar dat in het lied over 'Zijn Wildemannen' wordt gesproken.

Bassein was de naam van een pakhuis aan de Zaan. Splint is een Bargoens woord voor geld.

LAURA GEERTRUIDA VIS-KEIJSER (1921 - 2004)

Maandag 29 november overleed geheel onverwachts Laura Vis-Keijser. Nog voor diezelfde dag had ze een uitstapje gepland om met haar zoon Laurens de fototentoonstelling over de familie Vis-Duyvis te bezoeken welke Dr. J. Kerkhoven in het Zuiderzeemuseum had georganiseerd. Laura Keijser, geboren in Hengelo, huwde te Amersfoort in 1948 de derde generatie Gerbrand Vis, een 'dorpse' regentenfamilie (allen o.a. lid Gemeenteraad Zaandijk). Ze vestigden zich in Zaandijk waar ook Marianne en Laurens werden geboren. Bij de

oprichting van de 'Stichting Familie Vis van Zaandijk' nam haar man Gerbrand plaats in het bestuur hiervan.

Toen het echtpaar Vis-Keijser in 1981 naar Zwitserland vertrok, nam haar zoon Laurens zitting in dit bestuur (tot 1997). Laura was een aristocratische maar bovenal charmante en beminnelijke persoonlijkheid die een grote leegte achterlaat. Het bestuur van onze stichting zal haar in eerbied gedenken.

J.K.

BEVRIJDING

Bijna het gehele jaar 1944 heb ik ondergedoken gezeten bij mijn oom en tante in Zaandam, in de Zeemansstraat. Mijn ouders in Beverwijk verkeerden in de veronderstelling dat ik naar Duitsland was vertrokken, maar in werkelijkheid was ik in Zaandam uit de trein gestapt. Ik heb in dat jaar veel gelezen, soms haalde mijn neef Ricus, die op het gymnasium zat, boeken voor mij uit de openbare bibliotheek en 's avonds als het donker was ging ik een stukje wandelen met mijn oom, van wie ik ook een hoed opdeed om niet herkend te worden. Oom Bas was bij de B.S.(Binnenlandse Strijdkrachten). Zijn taak was o.m. bij de bevrijding allerlei mensen te laten oppakken. Daarvoor had hij een kaartsysteem in een sigarenkistje en hij vroeg mij dat te beheren.

Na Dolle Dinsdag (5 september 1944) kon ik mij wat vrijer bewegen en konden mijn ouders gewoon op bezoek komen, voordien moest ik schielijk naar boven als zij kwamen. Toch is er nadien nog een razzia geweest in Zaandam maar die is in de straat naast de Zeemansstraat gestopt.

In december 1944 zijn mijn ouders geëvacueerd uit Beverwijk naar Koog aan de Zaan, en omdat niemand mij daar kende, ben ik weer gewoon naar huis gegaan. Vlak voor de bevrijding kreeg ik een telefoontje van mijn oom om op de dag van de bevrijding naar de gevangenis in Zaandam te komen die gevestigd zou worden in de openbare lagere school in de Stationsstraat.

Op 5 mei 1945 ben ik dus op pad gegaan op een fiets met houten banden van mijn moeder en voor alle zekerheid mijn B.S.-band in mijn sok. Het was prachtig weer en ik zat al om zes uur s'ochtends op de fiets. Langs de Provinciale weg naar Zaandam. Het was er nog heel stil, maar plotseling - zij kwamen uit het niets - werd ik aangehouden door een viertal Duitse soldaten die vroegen waar ik heenging. Ik antwoordde dat ik naar mijn werk ging en liet een pakje brood zien dat in het stuurtasje van mijn fiets zat. Zij lieten mij gaan. Bij aankomst in de Stationsstraat in Zaandam was alles daar heel rustig tot ongeveer acht uur. Toen werd door een groep Duitse soldaten een machinegeweer in de straat opgesteld gericht op het schoolgebouw. Het was een griezelige toestand, maar de B.S.-commandant bleef heel kalm en hij ging met de Duitsers praten, met als gevolg dat zij na een half uur weg waren. Ik moest als administrateur van de gevangenis fungeren en steeds werden er mensen binnengebracht. Zo werd er ook een jongen gevangengenomen van een jaar of zeventien die in Duitse krijgsdienst was geweest. Die zat onder het ongedierte. Om hem te ontluisen werd een ton geleend bij de naastgelegen fabriek van Polak en Schwartz en daarin moest hij zich uitkleden; zijn kleren werden verbrand en hij kreeg schone kleren.

Een maand heb ik daar gewerkt, daarna heb ik mijn studie weer opgevat.

P. Vis

Mutatie op de genealogische staat van Jacob Vis en zijn nageslacht

CIcdaa	Ir Johannes Jan Flameling is overleden 11 november 2004 te Rotterdam.
CIdbba	Laura Geertruida Vis-Keijser is overleden 29 november 2004 te Zaandam.
CIdbcc	Marie Antoinette (Miep) Dekker-Vis is overleden 21 januari 2005 te Bilthoven.
CVIIfbbc	Drs. Marleen Kuyt woont sinds januari 2004 samen met Maarten Buitenhuis, geb. Hengelo (O) 25 juni 1970, zoon van Jan Willem Buitenhuis en Margriet Louise Hardick. Uit dit samenwonen 1 dochter:
CVIIfbbca	Emelie Buitenhuis, geb. Amsterdam 9 februari 2005.

STICHTING FAMILIE VIS VAN ZAANDIJK

Secretariaat: Gerlag J. Vis Jr.
Langeland 41, 1602 KC Enkhuizen

EEN FAMILIEREÛNIE

Op 28 mei 2005 zal er weer een familiereünie worden gehouden, ditmaal in Enkhuizen omdat daar in het Zuiderzeemuseum het huis van Jan Marinus Vis staat. Het is nu ingericht met meubels uit omstreeks 1900. Een belangrijk onderdeel van het programma van de reünie is aan dit huis gewijd.

KRONIEK 'VIS A SAANDYK'

Van deze kroniek heeft onze stichting nog enkele exemplaren beschikbaar. De prijs is € 50,- (voor niet-donateurs € 60,-). Daar komen € 7,- portokosten bij. Het boek kan besteld worden door het verschuldigde bedrag over te maken op Postbanknummer 3220631 t.n.v. 'Stichting Familie Vis van Zaandijk' te Heiloo. Als u voor 15 mei bestelt en u komt naar de reünie kan het daar in ontvangst worden genomen, waardoor de portokosten kunnen worden bespaard.

DONATIES

Ten behoeve van de betaling van de donaties voor het jaar 2005 is een acceptgirokaart bijgevoegd. Het richtbedrag blijft € 15,-. De familieleden buiten Europa onvangen een brief.

VAN DE REDACTIE

Het is alweer 60 jaar geleden dat ons land werd bevrijd. Vandaar dat er een stukje over de bevrijding is opgenomen.

REDACTIE

Anna M. Gosman - Vis,
Hopklaver 29, 3069 DB Rotterdam
Piet Vis,
De Wittestraat 5, 4301 MV Zierikzee